

STIFTELSEN BERGENS SJØFARTSMUSEUM

HØRINGSUTTALSE - NOU 2013:4 KULTURUTREDNINGEN 2014

Stiftelsen Bergens Sjøfartsmuseum ønsker å berømme det viktige initiativ som Kulturløftet innebærer. Det har for alvor brakt kulturspørsmål inn i den politiske debatten, og har samlet sett tilført kulturfeltet økte ressurser. Kulturutredningen 2014 gir et godt utgangspunkt for det videre arbeidet med de store utfordringer kulturpolitikken står overfor i årene framover, og inneholder tungtveiende argumenter for hvor viktig kulturpolitikken er for demokratibyggning, rettferdig fordeling av goder og kulturelt mangfold.

En forutsetning for at disse målene skal nås, er at det nå skjer et lokalt kulturløft, som det påpekes i utredningen. Det krever imidlertid at det samtidig skjer en desentralisering av makt og myndighet innen kulturpolitikken. Kultur-Norge taper på en sterk sentralisering. For å styrke den kreative nyskaping i regionene kreves at myndighet i større grad delegeres til lokale og regionale nivåer.

Når det gjelder de økonomiske tilskuddene mener vi at de bør speile museenes størrelse og aktivitet, ikke organisatoriske forhold. Tilskuddene bør heller ikke begrense seg til driftsmidler, men også dekke investeringer i bygninger for å få tilfredsstillende bevaringsforhold for museumsgjenstandene, arkiver og fotosamlinger m.m.

Bergens Sjøfartsmuseum – et nasjonalt museum for sjøfart

Bergens Sjøfartsmuseum er, i likhet med Norsk Maritimt Museum i Oslo, et nasjonalt og landsdekkende maritimt museum. Det er nedfelt i museets lover og våre to museer har fra starten vært likestilt av Stortinget og Norges Rederiforbund. Sett på bakgrunn av Bergens og Vestlandets sentrale rolle når det gjelder maritim virksomhet, er en slik status både naturlig og selvsagt.

De to sjøfartsmuseene har gjennom årene hatt et godt og positivt samarbeid og på mange måter utfyllt hverandre. Vårt museum har satset sterkt på forskning og formidling. Denne satsingen har blant annet resultert i fembindsverket "Handelsflåten i krig 1939-1945", publisert i 1990-årene, og "Bergen og sjøfarten" som så langt er utkommet i fem bind. Det burde borge for kvaliteten på disse bokverkene at tre av bindene resulterte i doktorgrader for

sine respektive forfattere. I regi av vårt museum fullføres nå tobindsverket om ”Den norske Krigsforsikring for Skib”. Neste år kommer også den store biografien om Chr. Michelsen, statsminister og skipsreder, skrevet av museets tidligere direktør som har kontor plass på museet. Til høsten arrangerer museet en konferanse om norske sjøfolk, i samarbeid med andre museer i Det norske sjøfartsnettverket.

Museet har også produsert store utstillinger med nasjonalt perspektiv. Utstillingen ”Dykk, dykk, dykk!” ble produsert av museet i forbindelse med markeringen av Det norske undervannsbåtvåpenets 100-års jubileum i 2009. I juni 2013 åpnet museet den store, egenproduserte utstillingen «En reise mellom to verdener», som markerer at det i år er 100 år siden oppstarten av Den norske Amerikalinje, med sin direkteforbindelsen mellom Norge og New York. Vår satsing på forskning og formidling førte til at NRK valgte å benytte vår ekspertise ved produksjonen av de kritiker- og publikumsroste TV-seriene ”Evig heder” (1996) og ”Vår ære og vår makt” (2010).

Vårt museum har i de siste ti årene opplevd en kraftig besøksvekst, hovedsakelig som følge av et bevisst arbeid for å trekke barn og unge inn i museet. Ser vi på utviklingen av besøkstallene for årene rundt 2000 og fram til i dag, kan vi registrere en fordobling. I fjor hadde vi ny rekord med over 28.000 besøkende. Museet gir tilbud og opplevelser til befolkningen både i museet, i institusjoner, i byrommet og i distriktene. Med midler fra Den kulturelle bæremeisen, Den kulturelle skolesekken og Den kulturelle spaserstokken tilbyr vi gode opplegg for de fleste aldersgruppene. Museets marinarkeologer driver i tillegg formidling og lokal deponering av gjenstandsmateriale i distriktene. Museet var blant annet fødselshjelper for det som i dag er Kvernsteinsenteret i Hyllestad, som har skapt stor lokal entusiasme. Senteret, som har sitt utgangspunkt i formidling knyttet til et kvernsteinsfunn gjort av vårt museum, er nå kandidat til å komme inn på UNESCOs liste.

Bergens Sjøfartsmuseum holder til i et 50 år gammelt praktbygg. Da det ble bygget, ble det valgt løsninger for oppvarming og ventilasjon som ikke tilfredsstiller dagens krav, blant annet med vannbåren varme i tak. Det har imidlertid vært umulig ved hjelp av museets driftsmidler å foreta nødvendig rehabilitering av bygget. Vi er i dialog med private som er villige til å dekke vel halvdelen av et nytt klimaanlegg til rundt 5 millioner kroner. Uten restfinansiering fra andre kilder trekkes midlene tilbake. Ved hjelp av private midler har museet de siste par årene brukt om lag 1,5 millioner kroner til tyveri- og brannsikring, og annen helt nødvendig rehabilitering.

Den statlige kulturpolitikken

Kulturløftet har ført til en betydelig vekst i offentlige tilskudd til museene (kap.11.5.1, s.147). Midlene er imidlertid ujevnt fordelt, både mellom regionene og innenfor de enkelte regioner. Blant de museene som er gått tapende ut av kampen om økte tilskudd, er større museer som har fått politisk aksept regionalt om å fortsette som egne, konsoliderte museer. Flere av disse museene, deriblant Bergens Sjøfartsmuseum, har opplevd en reell nedgang i offentlige tilskudd i den siste tiårsperioden. Vi mener at det er på tide at de offentlige kulturmidlene

kanaliseres etter museenes størrelse og aktivitet, og ikke på bakgrunn av hvordan de er organisert.

Museumsreformen, som i tid til dels har fungert sammen med Kulturløftet, har så langt i stor grad handlet om strukturelle forhold i museumssektoren (kap.11.5.2, s.149). Det er derfor på høy tid at det nå settes større fokus på museenes faglige innhold og forholdet til publikum. Så langt har reformen i stor grad ført til vekst innen administrasjonen, og i mindre grad kommet det museumsfaglige arbeidet til gode. Det er positivt at det nå skal settes større fokus på den museumsfaglige delen av virksomheten.

Forvaltning, forskning, formidling og fornying er nevnt som de fire hovedoppgavene for museene (Boks 11.4, s.148). Bergens Sjøfartsmuseum har bidratt spesielt sterkt innenfor feltene forskning, formidling og fornying. Når det gjelder forvaltning av gjenstandsmaterialet har imidlertid vårt museum store utfordringer. Museet har blant annet en stor malerisamling som trenger sårt til konservering. Det er imidlertid stor underkapasitet på malerikonserverer, og det er knyttet store kostnader til malerikonservering.

Kvalitetskravene som stilles til museene må ikke bare gjelde innholdet, men også bygningene. For å kunne drive en forsvarlig forvaltning må det gis midler til investeringer i bygninger. Mange av museumsbyggene er eiet av det offentlige, som også er ansvarlig for vedlikehold. Det finnes imidlertid en lang rekke museer som er eiet av private stiftelser. Offentlige tilskudd til disse museene rekker knapt til daglig vedlikehold. Det er ikke nødvendigvis brann og tyveri som utgjør de største farene for samlingene. Dårlige oppbevaringsforhold er en større trussel mot gjenstandsmaterialet. Vårt museum mangler i dag blant annet klimastabile magasiner. Fellesløsninger på fylkesnivå (Bevaringstjenesten – Salhus) tar ikke imot de gjenstandene som skaper størst konserverings- og oppbevaringsproblemer for museet - malerisamlingen og det marinarkeologiske gjenstandsmaterialet (Kap.11.5.3, s.152).

Museet har statlig forvaltningsansvar for marine kulturminner under vann, og forholder seg dermed både til Kulturdepartementet og Miljøverndepartementet (Riksantikvaren). Riksantikvaren bevilger i hovedsak midler til saksbehandling innenfor den marinarkeologiske felt, men bidrar ikke med midler til magasinering av funn. For å få etablert en helhetlig løsning og mer likeartete forhold, støtter Bergens Sjøfartsmuseet forslaget om en opprydning i Statens sektoransvar, slik at det kommer til utøvelse gjennom bare ett departement (Kap.11.5.2, s.151).

Det er viktig at det i større grad tilrettelegges for kulturtilbud lokalt og regionalt, noe som krever en større grad av samspill mellom de tre offentlige nivåene. I den forbindelse mener vi at fylkeskommunene må få tilbake den koordinerende funksjonen de tidligere har hatt i regionene. Staten må likevel fortsatt ta et hovedansvar for at museumslandskapet opprettholdes og styrkes. Det gjelder institusjoner både sentralt, regionalt og lokalt. Det er selvsagt viktig at institusjonene selv arbeider aktivt for å hente inn private midler, men staten må sørge for den økonomiske "grunnmuren" og skape forutsigbarhet.

De fleste museene bruker mye ressurser på søknader om midler til prosjekter og annet, både fra offentlige og private kilder. Det er imidlertid vanskelig å drive langtidsplanlegging under

STIFTELSEN BERGENS SJØFARTSMUSEUM

slike forhold. Den viktigste kilden til prosjektmidler for museumsetaten er Norsk Kulturråd. Tildelingene fra Kulturrådet skjer i januar/februar i året søknadene gjelder for. Det betyr at prosjektarbeidet som regel må være igangsatt før tildeling skjer. Museene vil få en bedre mulighet til prosjektplanlegging dersom tildelingene skjer parallelt med budsjettarbeidet.

Hittil er det, som det pekes på i utredningen (s.9), lagt liten vekt fra kulturmyndighetenes side på å utarbeide mer «overgripende analyser av de mål, virkemidler og tiltak som har vokst fram de siste årene». Det er etter vår oppfatning nå på høy tid at det foretas en gjennomgripende evaluering av resultatene av de prosesser som museene har vært igjennom det siste tiåret (s.16). Det bør skje så snart som mulig, før det foretas nye organisatoriske grep.

Som nevnt innledningsvis, er det svært positivt at politikere nå setter større fokus på kultur. Kulturutredningen dokumenterer også at det har skjedd mye positivt på dette feltet de senere år. Det er selvfølgelig likevel mye som kan bli bedre og håpet er at noen av innspillene kan bidra i den retning.

Helt til slutt et hjertesukk: Det har de senere år vært signalisert økt satsing på sjøfarts- og kystkultur. Det merkes imidlertid ikke ved sjøfartsmuseene. Vi synes at det nå kan være på høy tid å gi et betydelig økonomisk løft til det maritime kulturarbeidet. Håpet er da blant annet at sjøfartsmuseene gis større muligheter til å gi en enda bedre presentasjon av Norges sjøfartshistorie, slik det sømmer seg en stor sjøfartsnasjon som Norge.

STIFTELSEN BERGENS SJØFARTSMUSEUM

Tore L. Nilsen
Museumsdirektør